

PROCES “EUROMEDITERANIZACIJE”: UNIJA ZA MEDITERAN I ULOGA NEVLADINIH ORGANIZACIJA U STVARANJU EUROMEDITERANSKIH POLITIKA

Ana Laća

*European Commission,
Directorate-General for Education
and Culture, Brussels*

Hrvoje Špehar

*Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu
Centar za europske studije*

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: studeni 2011.

Sažetak U članku se analiziraju institucionalni aranžmani euromediterskih politika, koji se mogu opisati kao proces euromediterske integracije, pri čemu se ključni elementi analize zadržavaju na pitanju intergouvernementalne, regionalne i vanjske politike Europske unije. Uočavajući razlike u klasificiranju utjecaja euromediterske integracije te mogućeg tematiziranja jednog aspekta euromediterskih politika i procesa euromediterske integracije kao procesa euromediterske integracije, rad se bavi pitanjem diplomacije kolosijeka, uspješnosti euromediterskih politika i, posebno, istražuje primjer komplementarne uloge nevladinih organizacija u kreiranju uspješnih euromediterskih politika. Analiza pokazuje da su pristup *Procesa iz Barcelone* i institucionalna izgradnja Unije za Mediteran u velikoj mjeri ostali bez željenih učinaka te da su navedene institucionalne metamorfoze ostale samo na superficijalnoj intergouvernementalnoj razini.

Ključne riječi euromediterska integracija, *Proces iz Barcelone*, Unija za Mediteran, euromediterske politike, diplomacija kolosijeka

1. Institucionalna "euromediteranizacija"

Proces kreiranja politika Europske ekonomske zajednice, potom Europske unije, koje se odnose na područje Mediterana započeo je neposredno nakon početka procesa njezina osnivanja, posebno osnažen devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Dva su najvažnija dokumenta kojima se uređuju odnosi na području Mediterana *Globalne mediteranske politike (Global Mediterranean Policies)* iz 1972. i *Obnovljene mediteranske politike (Renewed Mediterranean Policies)* iz 1990. godine (Bicchi, 2011: 3). Europska unija je politiku rezolucija o mnogobrojnim sukobima na tom području odlučila realizirati kao nepristrana "treća strana" te se prvenstveno fokusirati na prevenciju sukoba. Od 1992. prevencija sukoba formalno je definirana u okviru zajedničke vanjske i sigurnosne politike (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*) kao jedan od glavnih ciljeva te kao najprikladniji način za osiguranje mira i prosperiteta, kako na europskom teritoriju tako i izvan njega.

Institucionalizacija odnosa između Europske unije i mediteranskih država izvan Unije započela je stvaranjem *Procesa iz Barcelone: Unije za Mediteran* 1995. godine, prije svega kako bi se adekvatno pristupilo prethodno spomenutim problemima (Lannon, Martín, 2009: 15). Tim procesom, kojem je osim tadašnjih petnaest zemalja članica Unije pristupilo još četrnaest zemalja te predstavnici dviju europskih institucija,¹ predvide-

no je da će se suradnja ostvarivati kroz tri glavna stupa: sigurnost i politička suradnja, ekonomska i financijska pitanja te socijalne i kulturološke teme, s naglaskom na dijalogu između dviju obala (*Deklaracija iz Bacerlone*, 1995). Također je odlučeno da se osnuje MEDA², program koji će služiti za financiranje regionalne i bilateralne suradnje među zemljama (Rózsa, 2010: 3).

Naredno desetljeće nije obilježeno pretjeranim brojem inicijativa ni novih euromediteranskih politika, osim redovitih konferencija ministara koje su bile predviđene načelima *Procesa iz Barcelone* i osnutka Euromediteranske parlamentarne skupštine 2003. godine (*The Euro-Mediterranean Parliamentary Assembly – EMPA*).³ Navedeno razdoblje može se

Unije (Cipar, Hrvatska, Malta i Turska), deset zemalja iz šire regije (Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Mauretaniya, Sirija, Tunis i Palestina) te predstavnici Vijeća Europe i Europske komisije.

² MEDA je temeljni financijski instrument euromediteranskog partnerstva. Naziv MEDA dolazi od *Mesures d'accompagnement* (što je francuski naziv za "prateće mjere"). Kako se ističe u programu MEDA-e, regionalna dimenzija programa bavi se zajedničkim problemima mediteranskih partnera i naglašava njihovu komplementarnu prirodu. Osim multilateralne, regionalne dimenzije, program uključuje i bilateralnu dimenziju među partnerima (više informacija dostupno na: <http://www.emwis.org/overview/fo1101997/fo1221357>).

³ EMPA broji sveukupno 130 članova zemalja članica EU-a, 130 članova iz deset suosnivačkih mediteranskih zemalja partnera, 10 članova iz ostalih mediteranskih zemalja članica te 10 članova iz Mauretaniye. Cjelokupni rad odvija se u pet odbora: za politička pitanja, sigurnost i ljudska prava; za ekonomska, financijska i socijalna pitanja i obrazo-

¹ Svi sudionici konferencije: petnaest zemalja članica EU-a (Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Švedska i Velika Britanija), četiri europske zemlje koje tada nisu bile članice

Tablica 1: Institucionalna logika inicijativa EU-a prema južnim susjedima

	funkcionalizam	politizacija
regionalizam		EMP (1995)
bilateralizam	ENP (2004)	UfM (2010)

Izvor: Bicchi, 2011: 15

nazvati i “razdobljem zatišja” pred plodonosno razdoblje koje je uslijedilo.

Razdoblje nakon pridruživanja deset novih članica 2004. godine jest razdoblje u kojem se politici prema Mediteranu, uz *Europsku politiku susjedstva*, pridavala veća važnost, pa su mnoge deklaracije i formalni akti usvojeni u tom razdoblju. Plodonosno razdoblje započelo je *Sporazumom o kreiranju Ustava EU-a*, koji u članku III-193 (2) (c) prevenciji sukoba daje i ustavnu podlogu. Tako je, između ostalog, navedeno da će “Unija definirati i provoditi zajedničke politike i aktivnosti te će raditi kako bi postigla visok stupanj suradnje u svim područjima međunarodnih odnosa kako bi se (...) očuvao mir, spriječili sukobi i ojačala međunarodna sigurnost, u skladu s ciljevima i načelima *Povelje Ujedinjenih naroda*, načela *Helsinškog završnog akta* i ciljevima *Pariške povelje*, uključujući pritom i one ciljeve koji se odnose na vanjske granice Unije” (Europska komisija, 2004). Iste godine, zajedno s

integracijom *Procesa iz Barcelone* u *Europsku politiku susjedstva* (*European Neighborhood Policy*), započelo je novo poglavlje euromediterranskih politika u kojem je fokus bio na međuregionalnim programima i razvoju mreža unutar regije kako bi se stvorila regija “mira, stabilnosti i prosperiteta” (Schumacher, 2004: 8). *Europska politika susjedstva* bila je znatno drugačije institucionalno uređena od *Procesa iz Barcelone*. Kao što je vidljivo u tablici 1, naglasak je s regionalizma prebačen na bilateralne odnose, a politizaciju je zamijenio funkcionalistički pristup. Uz to, službeni je diskurs zajedno sa svakodnevnom praksom postao prožet referencama na konkretne projekte i tehničke sporazume (Bicchi, 2011: 16). Osim toga na desetu obljetnicu nastanka *Procesa iz Barcelone*, 2005. godine, usvaja se petogodišnji program rada, *Euromediterranski kodeks ponašanja u borbi protiv terorizma*, a politike o migracijama postaju četvrti stup koji se pridružuje prethodnim trima usvojenim *Procesom iz Barcelone*. Vrhunac tog plodonosnog razdoblja bio je 2008. godine, kada je na inicijativu Francuske i novoizabranog predsjednika Nicolasa Sarkozyja osnovana Unija za Mediteran. Originalni francuski prijedlog, koji se odnosio samo na zemlje koje grani-

vanje; za promociju kvalitete života, ljudske i kulturne razmjene; za prava žena u euromediterranskoj zoni; i *ad hoc* odbor za pitanja energije i okoliša (više informacija dostupno na <http://www.commed-cglu.org/spip.php?rubrique173>).

če sa Sredozemnim morem, bio je više regionalne prirode. Pokušaj da se skrene pažnja s izraelsko-palestinskog sukoba daje toj početnoj inicijativi funkcionalističku dimenziju, pa bi se mogla klasificirati u prvi prazni kvadrat tablice 1 (Bicchi, 2011: 16). Unija za Mediteran sa svojim institucionalnim uređenjem predstavlja značajan napredak u razvoju euromediterranskih politika. Neke od inovacija definirane u *Zajedničkoj deklaraciji* povodom njena osnivanja jesu: *obvezni dvogodišnji samiti* ministara vanjskih poslova svih 43 članica na kojima bi se trebalo raspravljati o uspješnosti implementacije usvojenih ciljeva; dvogodišnje *supredsjedanje Unijom* jedne "sjeverne" i jedne "južne" zemlje članice (odluka o tome koje će zemlje obnašati tu dužnost donosi se konsenzusom); *tajništvo* čija je uloga nadgledanje konkretnih projekata te traženje partnera za financiranje tih projekata; osnivanje *Euro-Mediterranske regionalne i lokalne skupštine* s ciljem povezivanja i koordinacije regionalnih i lokalnih predstavnika svih zemalja članica (*Zajednička deklaracija pariškog samita za Mediteran*, 2008). Usvajanje nabrojanih inovacija i unapređenje originalnog projekta donijelo mu je bilateralno-politizacijsku dimenziju te ga pomaknulo u četvrti kvadrant sheme institucionalne logike odnosa prema "južnim susjedima", prikazane u tablici 1 (Bicchi, 2011: 16).

2. Politička teorija europske integracije i teorija europske vanjske politike

U političkoj teoriji europske integracije vlada pluriteorijski pristup istraživanju europske vanjske i sigurnosne politike, pa tako i mediteranske politike kao njena sastavnog dijela (usp. Wessels, 2008; Petiteville, 2006; Dehousse,

2009; Saurugger, 2009; itd.). Dok je neo-realistima teško koncipirati Europsku uniju unutar konvencionalnih teorija o sigurnosti i obrani, liberali i nadnacionalni institucionalisti suočavaju se sa silnim poteškoćama kad pokušavaju konceptualizirati sličnu ulogu EU-a. Ako se politike Europske unije spram mediteranskih i zemalja sjeverne Afrike pokušaju konceptualizirati unutar konstruktivističkog teorijskog okvira, ključno je istaknuti koje akcije daju značenje konstrukciji Mediterana u tim politikama te koje prakse što ih provodi EU sa sobom nose takve narativne funkcije. Na temelju kulturno-političko-ekonomskog pristupa (*Cultural Political Economy approach*) može se objasniti na koje načine nove formacije identiteta i politički diskursi utječu i postižu efekt na kolektivnoj razini te rezultiraju značajnim društveno-političkim previranjima u evolucijskim procesima varijacije i selekcije. Svakako je zanimljiv pristup Ch. Mouffe, koji autorica naziva "natjecateljski pluralizam" (*agonistic pluralism*) i u kojem iznosi svoju viziju da će procesi demokratizacije polučiti uspjeh ako politike demokratizacije transformiraju antagonizam, koji valja supstituirati natjecateljstvom, a neprijatelji se započnu percipirati kao suparnici u natjecanju za postizanje zajedničkog cilja (Mouffe, 2000: 103). No u ovom radu detaljnije će biti predstavljene i analizirane dvije teorije, teorija europeizacije (*Europeanization theory*) i teorija o smjerovima diplomacije (*Track diplomacy theory*).

Europska unija, *novis generis* u klasičnim podjelama političkih sustava, inventivan je i atraktivan politički eksperiment za veliku većinu europskih zemalja (usp. Wessels, 2008). Europeizacija kao višestruk i kompleksan proces često se predstavlja kao posljedica teorije utjeca-

ja (*leverage theory*), aktivne ili pasivne, te je kao takva također postala predmetom istraživanja i debata brojnih znanstvenika (Radaelli, Ladrech, Olsen itd.). Jedna je od najčešćih definicija tog teorijskog koncepta da je “europizacija proces promjene smjera i oblika politika do razine na kojoj politike Europske unije postanu dio organizacijske logike nacionalnog procesa kreiranja politika” (Ladrech, 1994: 69). Ponekad se i neformalna pravila i politike mogu smatrati posljedicom procesa europizacije, i upravo je to Radaelli uzeo u obzir prilikom definiranja europizacije kao:

procesa (a) konstrukcije, (b) difuzije i (c) institucionalizacije formalnih i neformalnih pravila, procedura, *policy*-paradigmi, stilova, “načina na koji se stvari izvršavaju”, zajedničkih vjerovanja i normi koje su prvo definirane i konsolidirane prilikom kreiranja javnih politika EU-a, a tek zatim uklopljene u nacionalne diskurse, identitete, političke strukture i javne politike (Radaelli, 2003: 30).

Definirajući teoriju europizacije, Radaelli je istaknuo još jednu dimenziju koja je uočena i u procesu europizacije mediteranskih politika, a to je dimenzija “meke moći” (*soft power*) (Radaelli, 2003: 30), koja nije iznuđena ni uvjetovana od EU-a, upravo suprotno, odluku da se određene politike usvoje donose isključivo nacionalna zakonodavna tijela. Pojam meke moći dodatno je elaborirao Ladrech, koji je takav utjecaj nazvao i *indirektnim*, a politike usvojene od institucionalnih tijela EU-a *mekim politikama* kojima se iste te institucije uglavnom koriste radi podupiranja i promoviranja ideja, mreža djelovanja itd. (Ladrech, 2010: 30). Isti autor nastavlja elaborirati svoje argumenta klasificirajući takve politike kao neobvezujuće, zbog čega

uključuju samo preporuke, deklaracije i rezolucije. Jasno definirane posljedice u slučaju da do promjene ne dođe ne postoje, ali postoje određene zapreke u vidu ocjenjivanja ostalih zemalja, raznih vrednovanja i studija te usporedbe najuspješnijih dotad primijenjenih praksi (Ladrech, 2010: 182). Vrlo je značajna gradacija i klasifikacija europizacije Harmsena i Wilsona, prema kojima se europizacija definira kao:

- 1) *nastanak novih oblika europske vladavine*,
- 2) *nacionalna prilagodba*,
- 3) *politički izomorfizam*,
- 4) *problem i prilika za nacionalni politički menadžment*,
- 5) *modernizacija*,
- 6) *“pridruživanje Europi”*,
- 7) *rekonstrukcija identiteta*,
- 8) *transnacionalna i kulturna integracija* (Harmsen i Wilson, 2000: 13-18).

U slučaju europskih zemalja koje nisu članice, ali imaju potencijal da to jednog dana postanu može se govoriti o drugoj i šestoj definiciji europizacije, koje su Harmsen i Wilson opisali kao prilagodbu nacionalnih institucija i procesa kreiranja politika kako bi se zemlja što više približila trendovima i standardima EU-a kada se govori o *europizaciji kao nacionalnoj prilagodbi*. *Europizacija kao “pridruživanje Europi”* posebno se odnosi na bivše socijalističke zemlje koje usvajaju cjelokupan zapadnoeuropski model upravljanja državom, počevši od demokratskog političkog sustava do tržišne ekonomije i kompleksne administracije sposobne da se nosi s europskim sferama kreiranja politika (usp. Bafoil, 2006).

Navedenih osam definicija europizacije može poslužiti kao okvir za prikaz

europizacije euromediteranskih politika. U slučaju euromediteranskih politika radi se o više dimenzija europizacije, europizaciji unutar i izvan Europe. Također, zemlje Mediterana imaju različite motive za sudjelovanje (za neke je to članstvo, dok je za ostale uglavnom ekonomski prosperitet), što dovodi do potrebe za još nekoliko teoretskih okvira kako bi se cijeli proces u svoj svojoj kompleksnosti mogao analizirati. Kada se govori o europizaciji izvan Europe, neke od najpoznatijih teorija jesu: teorija S. Lavenex i E. M. UçArera (2004) o dosegu koji međunarodne akcije EU-a i nacionalni interesi trećih zemalja imaju na proces adaptacije tih zemalja; Th. Diez, S. Stetter i M. Albert konceptualizirali su četiri načina na koja EU može utjecati na granične sukobe ovisno o tome je li utjecaj izazvan konkretnim mjerama EU-a ili je posljedica procesa integracije te na njega nisu direktno utjecali akteri EU-a (Diez, Stetter i Albert, 2006: 571); M. Bauer, Ch. Knill i D. Pitschel pak teoretiziraju o manje direktnoj, financijski motiviranoj formi utjecaja putem zajedničkog tržišta. Prema njihovu zaključku, institucionalne promjene poticane su potrebom za poboljšanjem funkcionalne učinkovitosti institucionalnih aranžmana zemalja članica spram ostalih zemalja sudionica na tržištu (Bauer, Knill i Pitschel, 2007: 411). Ipak, sve te teorije zadržale su se na pretpostavci generiranih visokih očekivanja zemalja zahvaćenih europizacijom, no nijedna od njih nije ispitala koji su preduvjeti funkcioniranja i učinkovitosti nabrojanih teorijskih mehanizama, te to pitanje i dalje ostaje otvoreno.

Bez obzira na to o kojem se obliku europizacije radi, svima im je zajedničko da se odvijaju kroz dvije dimenzije (Schimmelfennig, Sedelmeier, 2004):

(1) može biti upravljana od EU-a ili domaćih nacionalnih institucionalnih tijela, i (2) može biti upravljana institucionalnim logikama – “logikom posljedica” (*logic of consequences*) i “logikom prikladnosti” (*logic of appropriateness*). Pritom se potonja odvija socijalizacijom i socijalnim učenjem, dok se prva odvija uz sustav nagrada i kazni (March, Olsen, 1989: 160-162).

3. Europeizacija unutar i izvan Europe: analiza europizacije euromediteranskih politika

U jednom od svojih mnogobrojnih radova na temu europizacije R. Ladrech (1994: 69) taj je proces definirao kao proces promjene politika kao rezultat prilagodbe dinamikama Europske unije. Proces europizacije u tom je slučaju predstavljen kao *pasivan koncept* (Escribano, 2006: 10) u kojem zemlje prihvaćaju sve što im se nudi kao opcija, očekujući određenu korist od svoje poslušnosti. No europizacija nije samo pasivan proces, odnosno ishod, upravo suprotno, europizacija je dinamičan, društveno konstruiran i testiran proces u kojem ključnu ulogu imaju institucije političkog sustava Europske unije. Prema drugim teorijama, europizacija je diskurzivna konstrukcija, a područje Mediterana izazovan je subjekt diskurzivnih praksi (Clark i Jones, 2008: 567). Isti autori identificirali su tri komponente europizacijskog diskursa na Mediteranu. Prva je komponenta “sistem značajnosti” u kojem se trećim zemljama dodjeljuju klasifikacije i pridjevi koji se uzimaju nekritički, te kasnije postaju dio svakodnevne upotrebe. Druga komponenta odnosi se na diskurs proizvodnje koji se sastoji od logičnih i legitimnih intervencija Europske unije na području Mediterana. Konačno, treća komponenta

ta odnosi se na diskurs učinka koji prepoznaje da je proces europeizacije nestabilan proces koji zahtijeva značajne napore da bi se pobijana znanja i identiteti identificirali i koordinirali (Clark i Jones, 2008: 567-568).

Nadalje, J. Milliken tvrdi da spomenuti diskursi zahtijevaju napore kako bi se “proizveli i reproducirali te da uloženi napori nisu uvijek uspješni; beskrajsnost i nestabilnost diskursa znači da su oni podložni posrnuću i prelasku u nove veze putem otpornosti koju njihova artikulacija i operacionalizacija može izazvati” (Milliken, 1999: 242). Pritom je ključna uvjerljivost institucija Europske unije, posebno Europske komisije. Iza zova je sve više, kontradiktorne pozicije se proširuju, te je sve više neslaganja i različitih interpretacija diskursa europeizacije između Europske unije i susjednih zemalja koje su pod utjecajem tog istog diskursa.

Europska komisija može zaštititi diskurs europeizacije od konstantnih izazova i previranja samo primjenom svoje dominantne intelektualne i *policy*-perspektive te isključivanjem svih neprimjerenih *policy*-praksi i načina razmišljanja i djelovanja (Milliken, 1999: 244). Zabrinutost glede kapaciteta i potencijala Europske politike susjedstva da podupre proces europeizacije rezultirala je dodatnim učvršćivanjem stavova zaposlenika Europske komisije. U prilog toj tezi ide i izjava B. Ferrero-Waldner, bivše povjerenice Europske komisije za vanjske odnose i europsku politiku susjedstva, koja smatra da: “EU ne vjeruje u nametanje reformi, ali mi (EU) želimo poduprijeti vlastite reforme u regiji jer vjerujemo da su demokracija, dobro vladanje, vladavina zakona i rodna jednakost neophodni za stabilnost i prosperitet; to je oduvijek bio cilj *Procesa iz Barcelone* te je ujedno

kamen temeljac *Europske politike susjedstva*” (Ferrero-Waldner, 2007).

Realno gledajući, unatoč poduzetim reformama balans između obveza nametnutih susjednim zemljama i potencijalnih koristi ponuđenih u okviru politike susjedstva suviše je nestabilan da bi politika postigla stratešku moć i ostvarila željenu transformaciju koja bi rezultirala boljom vladavinom u susjednim zemljama (Emerson, 2004). S druge strane, mnogobrojni problemi i poteškoće oko očuvanja i ostvarivanja utjecaja diskursa europeizacije pomažu u objašnjenju zašto proces “izvoza” europeizacije u treće zemlje ne prolazi glatko kako se očekivalo, štoviše, nejasan je i bez reda. U takvoj situaciji Mediteran izrasta u kaotičnu koncepciju i mjesto kaosa. Pritom europeizacija ne otkriva samo osnovne jedinstvenosti i podjele Mediterana, već i Europe u cjelini (Clark i Jones, 2008: 568).

U tom pogledu veoma se interesantnom čini izjava R. Prodia, bivšeg predsjednika Europske komisije, prema kojoj se “(Mi), Europljani stvarno nadamo da svi naši susjedi i partneri mogu dijeliti (ove) univerzalne vrijednosti, bez obzira na to koliko različite njihove kulture i tradicije bile” (Prodi, 2003: 6).

4. Teorija o diplomaciji kolosijeka (*Track Diplomacy Theory*)

Dosadašnji pristupi prilikom kreiranja politika koje su se odnosile na područje Mediterana redom su se temeljili na centraliziranom pristupu “top-down” od sjeverne prema južnoj obali Sredozemlja, te se može zaključiti da nisu rezultirali željenim ishodom. U svakom slučaju, da bi se ostvarilo “ravnopravno upravljanje” (Lannon, Martín, 2009: 16), potrebno je preusmjeriti fokus i smjer pristupa u “bottom-up” te veću pažnju posvetiti mrežama nevladinih aktera

koji bi povezali obje obale, što bi otvorilo prozor za djelovanje i ne-europskim mediteranskim zemljama, te njihovom suradnjom ostvariti ono što prethodni pristupi i politike nisu uspjeli.

Prikladnost primjene tog pristupa može se uočiti u dvjema činjenicama: prvo, jedan od glavnih razloga osnivanja Unije za Mediteran i razvoja politika EU-a prema Mediteranu bio je sigurnosne prirode, jer je uočeno da se prosperitet može ostvariti suradnjom svih, no samo ako su prethodno osigurani mir i sigurnost. Drugo, taj je teoretski okvir ispravno primijeniti stoga što je u zadnje vrijeme južna obala Mediterana postala poprište mnogih novih konflikata koji ne pokazuju tendenciju slabljenja i prestanka. Upravo suprotno, novonastala unutardržavna previranja imaju tendenciju širenja.

Teorija o diplomaciji kolosijeka (*Track diplomacy*), bilo da se radi o diplomaciji prvog (*First track diplomacy*) ili drugog kolosijeka (*Second track diplomacy*) ili višesmjernoj diplomaciji (*Multi-track diplomacy*), najčešće se primjenjuje u analizi sukoba (*Conflict analysis*) te je prvenstveno namijenjena posrednicima u sukobima i diplomatima (Nan i Strimling, 2004). Originalan pristup na samom početku razvoja te teorije 1980-ih temeljio se na pretpostavci da posrednici u sukobima ne moraju biti samo državni akteri. Temeljna je premissa te teorije naglašavanje potencijala ne-državnih aktera da budu posrednici među sukobljenim stranama. Jednim od utemeljitelja tog pristupa smatraju se W. D. Davidson i J. V. Montville (1981: 155), koji su prvi istaknuli razliku među prethodno spomenutim kolosijecima te drugi kolosijek definirali kao “neslužbenu i nestrukturiranu interakciju aktera koji su uvijek otvorena uma, često altruistični,

(...) strateški optimistični, te se cijela interakcija temelji na najboljim analizama slučaja”. Kao primjere tog kolosijeka diplomacije navode znanstvene i kulturne razmjene. No osim definiranja pojmova autori također upozoravaju da diplomacija drugog kolosijeka ne može biti alternativa diplomaciji prvog kolosijeka. Jedino interakcijom obiju skupina, državnih i ne-državnih aktera, te vođenjem diplomacije na oba kolosijeka može se doći do željenog rezultata (Davidson, Montville, 1981: 155). Kolosijeci 1 i 2 najraširenije su i najprihvaćenije kategorije koje predstavljaju organizacije i procese, koji mogu biti multilateralni ili vođeni od vlade, i *utjecajne elite*, koje najčešće nisu službeno klasificirane niti im je dodijeljena službena uloga (Chigas, 2003) i čiji su predstavnici najčešće akademici, novinari i *think-tank* organizacije.

S vremenom se teorija razvila, te su prethodno prikazanoj terminologiji dodane nove dimenzije (Nan i Strimling, 2004), pa se tako govori o 1½ te o trećem kolosijeku. Sukladno zaključcima D. Balla, A. Milnera i B. Taylora, diplomaciju trećeg kolosijeka (*Third track diplomacy*) možemo definirati kao još neformalnije predstavnike znanstvenika i općenito nevladina sektora čije su akcije manje formalne od akcija provedenih u sklopu drugog kolosijeka. Diplomacija jednog i pol kolosijeka (*One and a half track diplomacy*) obuhvaća službeno financirane akcije, a akteri koji ih provode predstavnici su prvog i drugog kolosijeka (Ball, Milner, Taylor, 2006: 175).

5. Analiza uspješnosti dosadašnjih politika Europske unije prema području Mediterana

Promocija demokracije i dalje je središnja vrijednost koju promoviraju EU i SAD kad je u pitanju sadržaj vanjske po-

litike spram Mediterana, posebice sjevernog, i Bliskog istoka. Ipak, demokracija je teško ostvariv cilj s obzirom na brojne slabosti centralnih vlada predmetnih zemalja (Pace, Seeberg, Cavatorra, 2009: 3). Sučavanje s nasilnim sukobima nije najsretnija opcija za EU, kako zbog institucionalnih nedostataka tako i zbog nedostatka političke volje (Smith, 2000: 145). Demokratizacija, demilitarizacija, društveno-gospodarski razvoj, unapređenje ljudskih prava i regionalne suradnje postali su tako prioriteta zajedničke europske vanjske politike u teoriji, dok je u praksi veći naglasak stavljen na politički angažman i uspostavljanje dijaloga među suprotstavljenim stranama.

5.1. Ravnopravno upravljanje svih članica – mit ili stvarnost?

Koncept ravnopravnog upravljanja valja analizirati s obzirom na dvije dimenzije: ravnopravno upravljanje među državama te ravnopravno upravljanje među akterima različitih kolosijeka diplomacije. Već na početku može se zaključiti da mediteranska suradnja nikad nije ostvarila svoje strateške ciljeve u tom području (Rózsa, 2010: 4). Iako zemlje na južnoj obali Mediterana cijene i podupiru inicijativu jačanja suradnje sa sjevernim susjedima, realizacija projekta rezultirala je njihovim osvješćenjem i nezadovoljstvom. Južne zemlje percipirale su pojedine elemente procesa kao usmjeravanje, pa čak i kao naredbu od sjevernih susjeda, koje su često znale usporediti s kolonizacijom u 19. stoljeću. Osim toga južne zemlje nisu bile zadovoljne prenatlaženom ulogom državnih aktera i diplomacijom prvog kolosijeka koja se provodila, prema njihovu mišljenju, nauštrb diplomacije svih ostalih kolosijeka i smjerova. Nije nevažna ni njihova primjedba na ekonomsku ko-

rist koju su ostvarili nakon usvajanja euromediteranskih procesa i inicijativa, a koja je znatno niža od očekivane (Rózsa, 2010: 4). Ta je primjedba direktno povezana s prethodno prikazanim financiranjem procesa i projekata, odnosno s nedostatnim sredstvima za provedbu svih ciljeva.

Jedan od ciljeva *Procesa iz Barcelone* bilo je održavanje i jačanje suradnje među zemljama partnerima uspostavom mreža civilnog društva čije će aktivnosti voditi *infra-étatique* (ispod državna razina) akteri (Henry, 2010: 45). Iz mnogobrojnih primjedbi vidljivo je da Europska unija ni u tome još uvijek nije uspjela, štoviše, daljnjim razvojem politika prema Mediteranu još se više udaljila od ostvarenja tog cilja. Osnivanjem Unije za Mediteran 2008. godine te uspostavom njena institucionalnog uređenja na temelju polugodišnjih ministarskih sastanaka na vrhu i rotirajućeg supredsjedanja, suprotno *Procesu iz Barcelone* koji se temeljio na osnivanju raznih mreža aktera, postigla se samo centraliziranija vladavina isključivo državnih aktera. Osim drugačijeg institucionalnog uređenja, među ciljevima Unije za Mediteran istaknuta je važnost ravnopravnog upravljanja i potpora konkretnim projektima (Lannon, Martín, 2009: 16).

Budući da je Unija za Mediteran posljednji u nizu institucionalnih aranžmana kreiranih euromediteranskim politikama, može se zaključiti da se od *Procesa iz Barcelone* koncept ravnopravnog upravljanja razvijao u dva smjera. O stvarnoj razini utjecaja što ga vlade zemalja južnog Mediterana imaju na proces odlučivanja dalo bi se raspravljati mnogo detaljnije, no strogo normativno analizirajući, razina njihove uključenosti u proces upravljanja s vremenom se povećala. Suprotno tome, razina uklju-

čenosti svih ostalih ne-državnih aktera smanjila se.

5.2. *Financiranje usvojenih projekata i inicijativa*

Neposredno nakon usvajanja *Procesa iz Barcelone* Europska komisija poduzela je nekoliko akcija i inicijativa, uključujući uspostavljanje mreže instituta za javne politike za razmjenu informacija o poštivanju ljudskih prava i politikama razoružanja. Budući da te akcije nisu bile predmet zajedničke vanjske i sigurnosne politike, sredstva za njihovo financiranje izdvojila su se iz proračuna za programe MEDA, što je granicu između prvog i drugog stupa politika *Procesa iz Barcelone* učinilo još nejasnijom (Petersen i Sjursen, 1998: 151). Od 2004. godine odlučeno je da će se svi programi financirati putem instrumenta za financiranje projekata vezanih uz susjedstvo i suradnju – ENPI-a (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*) – u okviru Europske politike susjedstva. ENPI je zamišljen kao nasljednik programa MEDA, ali sofisticiraniji nasljednik, jer uključuje mnogo više aranžmana. Tri strateška cilja ENPI-a jesu: (1) *podupiranje demokratske tradicije i promocija ljudskih prava*, (2) *prelazak na tržišnu ekonomiju i podupiranje održivog razvoja*, i (3) *podupiranje politika od općeg značenja za sve članice (protuterorizam, vladavina međunarodnog prava, smanjenje količine oružja za masovno uništenje i sl.)*.

Govoreći o konkretnim brojkama i iznosima, u razdoblju od usvajanja *Procesa iz Barcelone* i osnivanja ENPI-a Europska komisija uložila je 16 milijardi eura, dok je za program ENPI u razdoblju od 2007. do 2013. predviđeno izdavanje 12 milijardi eura.

Do sada su provedene brojne analize uspješnosti tih programa financira-

nja i većina teoretičara slaže se da su rezultati njihova istraživanja pokazali da ti instrumenti nisu bili od pretjerane pomoći, pogotovo ne za zemlje južnog Mediterana. U analizi H. A. Fernández i R. Youngsa stoji da se mediteranske zemlje suočavaju s brojnim problemima u privlačenju stranih ulaganja zbog mnogobrojnih razloga: nestabilnog političkog sistema, neprikladne infrastrukture, nekvalificirane radne snage, kompliciranog zakonodavnog okvira, nedovoljne veličine tržišta i dr. (Fernández i Youngs, 2005). *Proces iz Barcelone* nije pomogao otkloniti ni jedan od tih problema niti je tim zemljama olakšao integraciju u globalni ekonomski sustav (Fernández i Youngs, 2005: 6). Kao moguće rješenje ta dvojica autora predlažu da se direktna financijska pomoć EU-a ulaže isključivo u fizičku infrastrukturu i unapređenje ljudskih potencijala. Osim toga smatraju bi u EU-u trebali kreirati imaginarnu formulu kojima bi se sredstva za sufinanciranje distribuirala u okviru ENPI-a (Fernández i Youngs, 2005: 6-7). Također ističu problem transparentnosti procesa privatizacije koji je nanio veliku štetu gospodarstvima tih zemalja. Jedno od predloženih rješenja jest pomno nadgledanje vlasnika južnomediterskih kompanija koje su većinom u vlasništvu ili pod upravom pripadnika vladajuće stranke ili članova njihove obitelji. To bi moglo dovesti do stvaranja novih centara moći koji će se moći natjecati s postojećima i na taj način spriječiti njihovu dominaciju i monopol (Fernández i Youngs, 2005: 7).

Europska unija trebala bi iskoristiti trenutne događaje na južnom Mediteranu kako bi potakla vlade tih zemalja da ulože veći napor u zaštitu ljudskih prava. Možda je način da se to postigne ponuditi im izdašnije financijske poticaje. Osim

toga EU treba uložiti značajna sredstva kako bi se posljedice tranzicije što više neutralizirale. Trenutni resursi koje EU izdvaja, iako su daleko veći od resursa koje izdvaja SAD, ipak nisu dovoljni za adresiranje svih problema u regiji.

5.3. Želja za promjenom ili rezultat diplomatske igre? Uloga Francuske u osnivanju Unije za Mediteran

Osnivanje Unije za Mediteran 2008. godine bio je rezultat "igara visoke politike" (Schumacher, 2008: 4). Formalno, inicijativa novoizabranog francuskog predsjednika N. Sarkozyja bila je ojačavanje suradnje između EU-a i južnih zemalja Mediterana osnivanjem novog tipa euromediterranskog partnerstva. S druge strane, Unija za Mediteran reflektira političku platformu predsjednika N. Sarkozyja koja je, između ostalog, utemeljena i na sukobljavanju s islamskim svijetom, prije svega Turskom. Osim retorike o zajedničkim vrijednostima i naslijeđu te o "mediteranskoj solidarnosti", dnevni red Unije za Mediteran većinom čine problemi migracija, dok je ultimativni cilj kontrola, a ne sloboda kretanja (Aliboni, 2008: 6). Osim toga, dok je *Proces iz Barcelone* bio utemeljen na vrijednostima Europske unije i iskustvu poštivanja sloboda, međunarodne integracije i socijalne kohezije, i dok se moć zajednice nastojala povećati samo uz suglasnost obaju institucionalnih aranžmana, *Proces iz Barcelone* i Unija za Mediteran rezultat su procesa "renacionalizacije" (Torreblanca, 2008).

Iako bi se na prvi pogled dalo zaključiti da je osnivanje Unije za Mediteran povratak Francuske na stare staze slave povećanjem njena utjecaja u regiji od iznimne važnosti s kojom je vežu duboke povijesne veze, detaljnije proučavanje daje naslutiti da stvari ipak nisu

tako jednostavne. Kao što je već spomenuto, jedan od naizgled glavnih političkih ciljeva te Unije jest nuđenje alternative Turskoj, s obzirom na eksplicitni otpor većine zemalja članica EU-a koje se protive punopravnom članstvu Turske u Europskoj uniji. Europska unija se u zadnja tri vala proširenja širila u smjeru u kojem je značajniji utjecaj Njemačke, što je uz veću gospodarsku moć zasigurno doprinijelo trenutnom odnosu snaga između Francuske i Njemačke kao ključnih zemalja Europske unije. Projekt unije za Mediteran može se interpretirati kao težnja Francuske da vrati dio svoje moći i promijeni postojeći odnos snaga u svoju korist. No brojni kompromisi na koje je N. Sarkozy pristao, pritom modificiravši prvotni prijedlog Unije za Mediteran, govore u prilog poteškoćama na prvotno iniciranom planu francuske euromediterranske politike. Između ostalog, Francuska je odustala od ideje da se Tursku zadrži podalje od članstva u EU-u te je čak poduprla odluku da se otvore nova poglavlja u pregovaračkom procesu (*The Brussels Journal*, 2008). Jedan od kompromisa svakako je bilo članstvo za koje je isprva bilo zamišljeno da se sastoji samo od mediteranskih zemalja, no zbog neslaganja njemačke savezne kancelarke A. Merkel taj je prijedlog zamijenjen odlukom da sve zemlje članice Europske unije ujedno budu članice novoosnovane Unije za Mediteran. N. Sarkozy je pristao na kompromis, iako je Njemačka još od davne 1992. godine članica Vijeća baltičkih zemalja čije su članice samo zemlje koje graniče s baltičkim morem (*EurAktiv*, 2008).

Uzimajući u obzir prvotnu pretpostavku i iznesene argumente, postavlja se pitanje zbog čega je Francuska pristala na takav ishod te u kojoj je mjeri ostvaren francuski interes u kreiranju

euromediterranske politike. Vrlo korisne odgovore na navedena pitanja pruža J. Laughland, koji Uniju za Mediteran uspoređuje s *Dijalogom* koji je osnovao NATO davne 1994. godine (članice su gotovo sve zemlje Unije za Mediteran). Određeni teoretičari uspoređuju tu situaciju sa samim početkom euroatlanske i europske integracije, s osnivanjem Europske zajednice za ugljen i čelik 1951. godine, što je bio odgovor na osnivanje NATO-a 1949. godine, pritom naglašavajući i općepoznatu Sarkozyevu bliskost sa Sjedinjenim Američkim Državama i Izraelom koja samo potvrđuje iznesenu teoriju. Prema istoj teoriji, osnivanjem Unije za Mediteran Sarkozyev cilj nije bio vraćanje Francuske na staze stare slave i povećanje njena geopolitičkog utjecaja. Pravi cilj cijelog projekta bio je konsolidacija moći NATO-a i Sjedinjenih Američkih Država na Bliskom istoku. Iz istog razloga Njemačka je kao ključan partner SAD-a inzistirala na sudjelovanju (*The Brussels Journal*, 2008).

5.4. Reakcija EU-a na revolucije na sjeveru Afrike

Konflikti u Tunisu, a potom u Libiji i Egiptu poslužili su kao argument kritičarima euromediterranske politike te još jednom bacili svjetlo na njezine nedostatke. Unatoč tome što su ti događaji bili izvrsna prilika za promoviranje demokracije i ljudskih prava, reakcija EU-a bila je spora i kompromitirana dugotrajnim čvrstim vezama koje su neke od država članica održavale s autoritarnim vladarima. Dvodnevno zasjedanje ministara vanjskih poslova EU-a nije urodilo nikakvim konkretnim rezultatom, a stajališta zemalja članica sjevernog dijela EU-a znatno su se razlikovala od stajališta zemalja članica južnog dijela. Najbo-

lji dokaz tog neslaganja bilo je glasanje Vijeća sigurnosti UN-a o vojnoj intervenciji NATO-a u Libiji. Ishod glasovanja bio je odobravanje vojne intervencije s deset glasova "za", od kojih je najveći zagovaratelj intervencije bila Francuska, te pet "suzdržanih", među kojima se našla i Njemačka (*BBC News*, 2011).

Neusuglašenost stavova članica EU-a rezultat je povijesno i gospodarski bliskih veza između južnih članica Unije, osobito Francuske i Italije, i zemalja čiji je teritorij bio poprište revolucija. U prilog tvrdnjama o dubokim nesuglasticama među članicama EU-a ide i izjava talijanskog premijera S. Berlusconi koji je, unatoč tome što su ostale članice Unije snažno osudile egipatski režim, režimu predsjednika H. Mubaraka pružio nepopitnu podršku komplimentirajući njegovoj ulozi vođe i režimu kojem je bio na čelu. "Nadam se da se u Egiptu može dogoditi tranzicija prema demokratskom sustavu vladavine bez ostavke predsjednika Mubaraka, koji je na Zapadu, naročito u SAD-u, smatran jednim od najmudrijih ljudi i preciznom referentnom točkom na cijelom Bliskom istoku" (*GlobalPost*, 2011). Iako je ta izjava samo nespretna oblik izražavanja općepoznatog stajališta SAD-a, čiji su čelnici pozivali na poštivanje temeljnih ljudskih prava i demokracije, ali pritom nisu izričito izjavili da bi predsjednik H. Mubarak trebao podnijeti ostavku, ona nikako nije bila odraz službenog stajališta Europske unije.

Unatoč svim nesuglasticama ministri vanjskih poslova svih zemalja članica Unije ipak su postigli kompromis i složili se da će pružiti punu podršku demokratskim reformama u Egiptu i Tunisu, pritom se koristeći vlastitim iskustvima tranzicija iz autoritarnih režima na području Europe. Čak je i Visoka pred-

stavnicu EU-a za vanjske odnose i sigurnosnu politiku C. Ashton izjavila da “u potpunosti podupire humanitarne akcije kojima će se dostavljati pomoć unesrećenima, no da s uporabom sile i vojnih sredstava valja biti vrlo oprezan” (Euobserver, 2011). Možda je za opis trenutnog stanja najprikladnija izjava finskog ministra vanjskih poslova Alexa Stubba, koji je izjavio da se radi o sukobu vrijednosti i interesa. “Sa strane vrijednosti mi (EU) želimo demokraciju, slobodu i ljudska prava. Sa strane interesa ne znamo što ćemo dobiti. Želimo stabilnost – ne znamo što je stabilno – je li to trenutni režim? Trenutni odgovor EU-a je ‘Ne!’” (*The New York Times*, 2011).

6. Diplomacija kolosijeka i jačanje uloge NVO-a u procesu stvaranja euromediterranskih politika: primjer Zaklade Anna Lindth

Spomenuta potreba za usklađivanjem stajališta Unije, kao i za prilagodbom pristupa *top-down* i uključivanjem dimenzije *bottom-up*, te teoretski okvir o smjerovima i kolosijecima diplomacije dovode nas do primjera *Zaklade Anna Lindth*, čije je djelovanje vezano uz treći stup *Procesa iz Barcelone* (socijalne i kulturološke teme s naglaskom na dijalogu između dviju obala) i koja se svojim aktivnostima već istaknula u Hrvatskoj. *Euromediterranska zaklada za dijalog među kulturama Anna Lindth* jedan je od najpoznatijih projekata nastalih kao rezultat *Procesa iz Barcelone* i *Euromediterranskog partnerstva* 2005. godine. Temeljni je cilj zaklade “povezivanje ljudi s područja cijelog Mediterana kako bi se poboljšala razina međusobnog poštivanja kultura”. Predstavnici svih zemalja sudionica *Euromediterranskog partnerstva* (43) ujedno su članovi zaklade, a svaka od 43 nacionalne mreže djelova-

nja upravljana je od nevladina aktera ili institucije koja dotičnu zemlju zastupa. Neki su od partnera zaklade Savez civilizacija Ujedinjenih naroda, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), Vijeće Europe, Organizacija za obrazovanje, kulturu i znanost Arapske lige (ALECSO) i Islamska organizacija za obrazovanje, znanost i kulturu (ISESCO) te Libija i Sudan u svojstvu promatrača. U trogodišnjem planu djelovanja zaklade, usvojenom 2008. godine za razdoblje od 2009. do 2011. godine, definirano je šest strateških područja koja imaju snažan utjecaj na područje djelokruga zaklade: ideje i ideologije; obrazovanje; kultura; mediji; religija, duhovnosti i vrijednosti; gradovi i raznolikost (Zaklada Anna Lindth, 2008: 12).

Hrvatska podružnica zaklade osnovana je 2009. godine odlukom Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, a za nacionalnog koordinatora Hrvatske mreže za suradnju izabrana je Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva. Aktivnosti Hrvatske mreže za suradnju na Mediteranu odnose se na promicanje i zaštitu osnovnih ljudskih prava i osnovnih sloboda, znanja i različitosti među kulturama, utemeljenih na načelima tolerancije i otvorenosti. Od ostalih aktivnosti Nacionalne zaklade valja izdvojiti upravljanje nacionalnom mrežom, pružanje informacija o aktivnostima i natječajima zaklade svojim članovima, ali i široj javnosti, olakšavanje pronalaženja projektnih partnera i prijave projekata, osiguranje promidžbenih aktivnosti, organizaciju koordinacijskih sastanaka za svoje članove, svakodnevnu komunikaciju s Tajništvom zaklade, razvoj jednogodišnjih i višegodišnjih planova i slično. Valja naglasiti da je od samog osnutka Nacionalna

zaklada u Hrvatskoj naišla na velik interes javnosti te privukla velik broj članova, što je hrvatsku mrežu učinilo najbrže rastućom nacionalnom mrežom Zaklade Anna Lindth (Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva).

Zakladu Anna Lindth na regionalnoj razini zajednički financiraju Europska unija i sve zemlje članice *Euromediterranskog partnerstva*. Na hrvatskoj nacionalnoj razini zaklada je ustrojila fond za jednokratne potpore razvojnim inicijativama na međunarodnoj razini putem Programa sufinanciranja odobrenih projekata i programa u okviru programa "Europa za građane" i "Suradnja na Euro-Mediterranu". Sredstva se odobravaju kao jednokratni iznos do iskorištenja ukupnog iznosa utvrđenog godišnjim operativnim i financijskim planom Nacionalne zaklade, te ne smiju biti veća od 20% vrijednosti sredstava koja je odobrila Zaklada Anna Lindth za svaki pojedini projekt ili program (Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, 2009: 5). Broj projekata i programa koji se sufinanciraju utvrđuje se svake godine iznova u skladu s prioritetima potpore razvoju civilnoga društva, na temelju rezultata natječaja, i ovisi o raspoloživim sredstvima iz dijela prihoda od igara na sreću kojima se financira podrška Nacionalne zaklade razvoju civilnoga društva u Republici Hrvatskoj (Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, 2009: 5). Nakon uvodnog prikaza načina funkcioniranja zaklade na regionalnoj i lokalnoj razini poglavlje se nastavlja klasifikacijom zaklade prema okviru teorije diplomacije kolosijeka te završava analizom potencijala zaklade da doprinese konceptu, ali i neostvarenom cilju jednakog upravljanja.

Kako se zaklada s vremenom širi-la osnivajući nacionalna predstavništva

diljem Mediterana, uz sve veće ulaganje financijskih i ljudskih resursa, tako su se i njeni ciljevi modificirali i postajali sve ambiciozniji, precizniji i jasniji nego prije. No glavni je cilj i dalje ostao isti, a to je "stvaranje nove narativne kulturne suradnje" (Alaoui, 2010: 285). Dio vizije postalo je i suprotstavljanje strukturi *Euromediterranskog partnerstva* koje se uglavnom usredotočilo samo na formalne, vladine aktere i aktivnosti. S novim perspektivama i idejama javila se između ostalog ideja o afirmativnoj akciji prema zemljama južnog Mediterana, odnosno njihova pozitivna diskriminacija u odnosu na sjeverne članice kako bi se postigla "lažna simetrija" odnosa (Alaoui, 2010: 286). Takvo institucionalno favoriziranje južnih članica kako bi se povećala razina njihova sudjelovanja, zajedno s diplomacijom zaklade koja se odvija na kolosijecima diplomacije gdje značajnu, ako ne i glavnu riječ imaju akteri civilnog društva, pruža južnim članicama izvrsnu priliku da se i njihov glas čuje u, zaista prvi put, "jednakom dijalogu", ili možda prikladnije rečeno "dijalogu jednakih". Posljednje godišnje ispitivanje IEMed-a (Institut Europeu della Mediterrania) otkriva povećano povjerenje sudionika u procesu kako je zaklada na dobrom putu da taj cilj i ostvari (Alaoui, 2010: 286).

S obzirom na to da se Zaklada Anna Lindth klasificira kao lokalna organizacijska sila civilnog društva, jedini ispravan pristup djelovanja koji je opcija za tu zakladu jest pristup "odozdo prema gore" (*bottom-up approach*). No osim što djeluje na lokalnoj razini, njeno djelovanje i struktura sastavljena od neformalnih nevladinih članova klasificiraju se kao treći kolosijek diplomacije. Oba spomenuta obilježja čine Zakladu Anna Lindth prikladnim instrumentom za po-

tencijalno sudjelovanje u procesu "euro-mediteranizacije".

7. Zaključno

E. Rhein je politiku EU-a prema Mediteranu opisao kao "ništa osim političke pogodbe u kojoj Europa nudi svoje savjete, moralnu prisutnost, opsežno političko i ekonomsko iskustvo i, naravno, značajnu financijsku suradnju onima koji su spremni prionuti rješavanju svojih problema efektivno" (Rhein, 1996: 83), pritom upozoravajući na pretjerana očekivanja od *Procesa iz Barcelone*. Iako su neke zasluge *Procesa iz Barcelone* neupitne (pitanja i problemi Mediterana konačno su našli svoje mjesto na dnevnom redu), te iako je predstavio do tada najkoherentniji i najcjelovitiji okvir za dijalog i djelovanje, E. Rhein ispravno primjećuje da taj proces donosi sa sobom i visoka, u većini slučajeva nerealna očekivanja i ciljeve koji su većinom ostali neispunjeni. Zasigurno je najuočljiviji takav primjer cilj da zona Mediterana do 2010. godine postane zona slobodne trgovine (Petersen i Sjursen, 1998: 152). Sličan neuspjeh može se uočiti u regulaciji migracija, pri

čemu članice EU-a nemaju međusobno usklađenu politiku. Politike Europske unije prema području Mediterana trebale bi prvenstveno biti usmjerene prema građanima i civilnim društvima svih zemalja članica Unije za Mediteran kako bi se stvorio potreban politički i institucionalni dijalog i ostvarili svi institucionalni preduvjeti za mirnu socijalnu promjenu, što podrazumijeva uspostavu dijaloga između svih političkih i društvenih aktera koji će biti spremni eksplicitno osuditi bilo kakav oblik nasilja te izraziti svoju punu spremnost na suradnju (Fernández i Youngs, 2005: 5).

Analiza provedena u ovom radu uglavnom je potvrdila početne pretpostavke: euromediteranske politike s vremenom su uglavnom mijenjale oblik, ali ne i sadržaj, te do sada zaista nisu ostvarile željene rezultate. S obzirom na teorijska polazišta o procesu europeizacije (ovdje tematiziranom u obliku euromediteranizacije) i o diplomaciji kolosijeka valja očekivati intenzivniju izgradnju mreža nevladinih organizacija u promociji vrijednosti i ostvarivanju ciljeva euromediteranskih politika.

LITERATURA

- Alaoui, A. B. (2010) The Anna Lindh Foundation in 2009: A Year of Renewed Impetus, u: *Mediterranean Yearbook*. Barcelona: European Institute of the Mediterranean.
- Aliboni, R. (2008) The Union for the Mediterranean Initiative: a view from Southern Europe, <http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iai0802.pdf> (7. 11. 2011).
- Bafoil, F. (2006) *Europe centrale et orientale. Mondialisation, européanisation et changement social*. Pariz: Presses de Sciences Po.
- Ball, D., Milner, A., Taylor, B. (2006) Track 2 Security Dialogue in the Asia-Pacific: Reflections and Future Directions, *Asian Security* 2 (3): 174-188.

- Bauer, M., Knill, Ch., Pitschel, D. (2007) Differential Europeanisation in Eastern Europe: The Impact of Diverse EU Regulatory Governance Patterns, *Journal of European Integration* 29 (4): 405-442.
- Belot, C., Magnette, P., Saurugger, S. (2008) *Science politique de l'Union européenne*. Pariz: Economica.
- Bicchi, F. (2011) The Union for the Mediterranean, or the Changing Context of Euro-Mediterranean Relations, *Mediterranean Politics* 16 (1): 3-19.
- Chigas, D. (2003) Track II (Citizen) Diplomacy, http://www.beyondintractability.org/essay/track2_diplomacy/ (19. 8. 2011).
- Clark, J., Jones, A. (2008) The Spatialities of Europeanisation: Territory, Government and Power in "EUrope", *Transactions of the Institute of British Geographers* 33 (3): 300-318.
- Davidson, W. D., Montville, J. V. (1981) Foreign Policy According to Freud, *Foreign Policy* 45: 145-157.
- Dehousse, R., Deloche-Gaudez, F., Duhamel, O. (2006) *Élargissement. Comment l'Europe s'adapte?* Pariz: Presses de la Fondation nationale des sciences politiques.
- Dehousse, R., ur. (2009) *Politiques européennes*. Pariz: Presses de Sciences Po.
- Diez, Th., Stetter, S., Albert, M. (2006) The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration, *International Organization* 60 (3): 563-559.
- Doutriaux, Y., Lequesne, Ch. (2008) *Les institutions de l'Union européenne*. Pariz: La Documentation française.
- Emerson, M. (2004) *The wider Europe Matrix*. Bruxelles: Center for European Policy Studies.
- Escribano, G. (2006) Europeanisation without Europe? The Mediterranean and the Neighbourhood Policy, *EUI Working Paper RSCAS*, 19.
- Fernández, H. A., Youngs, R. (2005) The Barcelona Process: An Assessment of a Decade of the Euro-Mediterranean Partnership, *Area: Mediterranean & Arab World*, <http://www.realinstituto-elcano.org/analysis/849/Amirah-Youngs849.pdf> (7. 11. 2011).
- Ferrero-Waldner, B. (2007) The Middle East in the EU's External Relations, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/7> (14. 9. 2011).
- Gerbet, P., Bossuat, G., Grosbois, Th., ur. (2009) *Dictionnaire historique de l'Europe unie*. Bruxelles: André Versaille.
- Harmsen, R., Wilson, Th. M. (2000) Introduction: Approaches to Europeanization, u: *Europeanization: Institutions, Identities and Citizenship*. Amsterdam i Atlanta: Rodopi.
- Hartley, J. (2004) Case Study Research, u: Cassell, C., Gillian, S., ur., *Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research*. London: Sage.
- Henry, J.-R. (2010) La crise de la politique méditerranéenne de l'Europe, u: Driss, A., ur., *Actes du colloque: Les relations euro-méditerranéennes à l'échéance 2010*. Tunisia: Centre des Études Méditerranéennes et Internationales.
- Hill, M. (2010) *Proces stvaranja javnih politika*. Zagreb: Politička misao.
- Hix, S. (2005) *The Political System of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan.
- Horváth, Z. (2007) *Manuel sur l'Union européenne*. Budimpešta: Assemblée nationale hongroise.

- Ladrech, R. (1994) Europeanisation of Domestic Politics and Institutions: The Case of France, *Journal of Common Market Studies* 32 (1): 69-88.
- Ladrech, R. (2010) *Europeanization and National Politics*. Hampshire i New York: Palgrave Macmillan.
- Lannon, E., Martín, I. (2009) *Report on the Euro-Mediterranean Partnership: Status & progress 2009*. Documents-IEMed.
- Laughland, J. (2008) What is really behind the Union for Mediterranean?, *The Brussels Journal*, <http://www.brusselsjournal.com/node/3083> (20. 9. 2011).
- Lavenex, S., UçArer, E. M. (2004) The External Dimension of Europeanization: The Case of Immigration Policies, *Cooperation and Conflict* 39 (4): 417-443.
- Magnette, P. (2009) *Le régime politique de l'Union européenne*. Pariz: Presses de Sciences Po.
- McCormick, J. (2005) *Understanding the European Union. A Concise Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Merkel, W. (2011) *Transformacija političkih sustava. Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije*. Zagreb: Politička misao.
- Milliken, J. (1999) The Study of Discourse in International Relations: a Critique of Research and Methods, *European Journal of International Relations* 5 (2): 225-254.
- Mouffe, Ch. (2000) Deliberative Democracy or Agnostic Pluralism?, *Reihe Politikwissenschaft – Political Science Series*, Beč: Institut für Höhere Studien, 72, http://users.unimi.it/dikeius/pw_72.pdf (7. 11. 2011).
- Nan, S. A., Strimling, A. (2004) Track I-Track II Cooperation, http://www.beyondintractability.org/m/track_1_2_cooperation.jsp?nid=1331 (17. 8. 2011).
- Pace, M., Seeberg, P., Cavatorta, F. (2009) The EU Democratization Agenda in the Mediterranean: a Critical Inside-Out Approach, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13510340802575783> (28. 7. 2011).
- Petersen, J., Sjørnsen, H., ur. (1998) *A Common Foreign Policy for Europe? Competing visions of the CFSP*. London: Routledge.
- Petiteville, F. (2006) *La politique internationale de l'Union européenne*. Pariz: Presses de Sciences Po.
- Prodi, R. (2003) Cultural diversity and shared values, http://www.ebu.ch/CMSimages/en/INFOEN_097_tcm6-8335.pdf (27. 9. 2011).
- Radaelli, C. M. (2003) The Europeanization of Public Policy, u: Featherstone, K., Radaelli, C. M., ur., *The Politics of Europeanization*. Oxford i New York: Oxford University Press.
- Rhein, E. (1996) Europe and the Mediterranean. A Newly Emerging Geopolitical Area?, *European Foreign Affairs Review* 1 (1): 79-86.
- Rózsa, E. (2010) From Barcelona to the Union for the Mediterranean. Northern and Southern Shore Dimensions of the Partnership, <http://www.kulugyiintezet.hu/letoltes.php?letolt=10111> (19. 8. 2011).
- Saurugger, S. (2009) *Théories et concepts de l'intégration européenne*. Pariz: Presses de Sciences Po.
- Schimmelfennig, F. (2010) Europeanisation Beyond the Member States, *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften* 8 (3): 319-339.

- Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. (2004) Governance by Conditionality: EU Rule Transfer to the Candidate Countries of Central and Eastern Europe, *Journal of European Public Policy* 11 (4): 669-687.
- Schumacher, T. i sur. (2008) Putting the Mediterranean Union in Perspective, <http://www.euromesco.net/images/paper68eng.pdf> (20. 7. 2011).
- Smith, G. (2000) *Emotions et décisions violentes: le cas madourais*, u: Kiss, A., ur., *Asie-Europe: Les Emotions*. Pariz: Harmattan.
- Sterx, S. (2008) The External Dimension of EU Asylum and Migration Policy: Expanding Fortress Europe?, u: Orbie, J., ur., *Europe's Global Role: External Policies of the European Union*. Farnham: Ashgate.
- Tanner, F. (1996) The Mediterranean Pact: A Framework for Soft Security Cooperation, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume1/Dec1996-Feb1997/THEMEDITERANEAN-PACT.pdf> (20. 8. 2011).
- Torreblanca, J. I. (2008) Sarkozy's Foreign Policy: Where Do European Interests and Values Stand?, <http://ecfr.eu/page/-/documents/Torreblanca-Sarkozy-Foreign-Policy.pdf> (7. 11. 2011).
- Weidenfeld, W., Wessels, W. (2005) *Europa od A do Ž. Priručnik za europske integracije*. Zagreb: Zaklada Konrad Adenauer.
- Wessels, W. (2008) *Das politische System der Europäischen Union*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Europska komisija (2004) *Treaty Establishing a Constitution for Europe*, <http://www1.umn.edu/humanrts/in-stree/econpart3art292.html> (13. 9. 2011).
- Zajednička deklaracija pariškog samita o Mediteranu, 13. srpnja 2008, Pariz, http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf

Novinski članci i internetske stranice

- IEMed – Institut Europeu della Meditterania, <http://www.iemed.org>.
- Euobserver, 12. travnja 2011, Foreign ministers wary of EU military role in Libya, <http://euobserver.com/13/32165> (20. 9. 2011).
- EurActiv (2008) Germany and France reach agreement on Mediterranean Union, <http://www.euractiv.com/enlargement/germany-france-reach-agreement-mediterranean-union/article-170739> (20. 9. 2011).
- Euro-mediterranska zaklada za dijalog među kulturama "Anna Lindth", <http://www.euromedalex.org/> (23. 9. 2011).
- Euro-mediterranska zaklada za dijalog među kulturama "Anna Lindth" (2011) *The Anna Lindth Review 2005-2011*, http://www.euromedalex.org/sites/default/files/Anna_Lindh_Review_website.pdf (23. 9. 2011).
- Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, <http://zaklada.civilnodrustvo.hr/category/106/subcategory/275> (23. 9. 2011).
- Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva (2009) *Pravilnik Hrvatske mreže za suradnju na Euro-Mediterranu*, <http://zaklada.civilnodrustvo.hr/>

Pravni akti

- Deklaracija iz Barcelone* (1995) http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/july/tradoc_124236.pdf (7. 11. 2011).

upload/File/hr/Europa_i_svijet/civilno_drustvo_i_eu/alf/dokumenti/pravilnik_hrvatske_mreze.pdf (27. 9. 2011).

Zaklada za poticanje partnerstva i poticanje civilnog društva, <http://www.civilnodrustvoistra.hr/index.php?id=374> (27. 9. 2011).

The Process of 'Euro-Mediterraneanization': The Union for the Mediterranean and the Role of Non-Governmental Organizations in Euro-Mediterranean Policy-Making

SUMMARY The paper analyses the institutional arrangements of Euro-Mediterranean policies, which can be described by the process of Euro-Mediterraneanization, and in doing so the key elements of the analysis dwell on the issue of the intergovernmental, regional and foreign policies of the European Union. By recognizing the differences in different classification of the impact of Europeanization, and a possible study of one aspect of Euro-Mediterranean policies and the process of Euro-Mediterraneanization as a process of Europeanization, the paper deals with the issue of track diplomacy, the success of Euro-Mediterranean policies and, in particular, examines an example of the complementary role of non-governmental organizations in the making of successful Euro-Mediterranean policies. The analysis shows that the approach of the *Barcelona Process* and the institutional construction of the Union for the Mediterranean have been largely left without the desired effects, as well as that the specified institutional metamorphoses have remained only at the superficial intergovernmental level.

KEYWORDS Euro-Mediterraneanization, *Barcelona Process*, Union for the Mediterranean, Euro-Mediterranean policies, track diplomacy